

Хроніка єдності Історія та рішення з'їздів СРУСР

Союз русинів-українців Словацької Республіки (СРУСР) є головним координатором культурного, суспільного та освітнього життя української національної меншини. Будучи правонаступником Культурного союзу українських трудящих (КСУТ), організація після революційних змін 1989 року пройшла шляхом трансформації і виробила свій формат діяльності. Усі її з'їзди формують стратегію збереження національної ідентичності, захисту рідного слова та розвитку унікальної культури русинів-українців.

Хронологія та головні рішення з'їздів

I (Установчий) з'їзд – 20.1.1990 року

Громадсько-культурна організація виникла в Пряшеві на 12 конференції Культурного союзу українських трудящих (КСУТ)

Рішення: Офіційна реорганізація (трансформація) КСУТ у Союз русинів-українців Чехословаччини (згодом – Словацької Республіки). Затверджено новий статут. Першим головою обрано Микола Гиряка. Після його резигнації 14.12.1991 головою обрано Віктора Ковалю.

II з'їзд – 16–17 грудня 1994 року

Рішення: Ухвалено доленосну концепцію: русини-українці Словацької Республіки є єдиною, неподільною етнічною спільнотою. З'їзд чітко заявив, що русинська культура є невіддільною частиною загальноукраїнського простору. Організацію очолив Павло Богдан.

III з'їзд – 27 лютого 1999 року

Рішення: Головний акцент зроблено на захисті українського шкільництва. Сформовано програму протидії мовній асиміляції в закладах освіти. Головою обрано Івана Лабу.

IV з'їзд – 18 грудня 2004 року

Рішення: Ухвалено курс на модернізацію преси національної меншини та розширення грантової підтримки з боку Словацької Республіки. Активізовано транскордонну співпрацю із Закарпаттям. Головою переобрано Івана Лабу.

V з'їзд – 24 січня 2009 року

Рішення: Розроблено міри для подолання наслідків зменшення жителів сіл, в яких проживають русини-українці. Новим головою Центральної ради став Петро Сокол, який оголосив курс на залучення молоді до діяльності організації.

VI з'їзд – 26 січня 2013 року

Рішення: Проаналізовано підсумки перепису населення. З'їзд підтвердив стабільність фінансування мережі традиційних фестивалів меншини у Свиднику, Бардієві та Каміонці. На новий термін переобрано Петра Сокола.

VII з'їзд – 21 січня 2016 року

Рішення: Пройшов під гаслом «Об'єднанням сил – проти дезінтеграції». Прийнято рішення про консолідацію регіональних клубів СРУСР. На з'їзді домінували питання критичного стану українського національного шкільництва, небувалої асиміляції, якої не зазнали русини-українці за всю свою багатовікову історію. Були окреслені можливі шляхи протидії асиміляції. На новий термін переобрано Петра Сокола. Після його резигнації у 2018 році виконанням обов'язків голови ЦР СРУСР був уповноважений Павло Богдан.

VIII з'їзд – 2 липня 2022 року

Рішення: Організований в умовах пандемії COVID-19, з'їзд ухвалив рішення про цифровізацію періодичних видань («Нове життя», «Веселка»). З'їзд підтримав СНМ – Музей української культури перед посяганням на його місце і роль в суспільстві. Головою було обрано Павла Богдана.

Майбутній IX з'їзд (12 вересня 2026 року)

Черговий IX з'їзд СРУСР, запланований на 12 вересня 2026 року в Пряшеві, покликаний відповісти на виклики нової геополітичної та демографічної реальності. Очікується, що делегати зосередяться на визначенні довгострокової стратегії взаємодії між автохтонною українською громадою Пряшівщини та тисячами українських біженців, які знайшли прихисток у Словаччині. Ймовірно, з'їзд займе позицію до механізмів державного фінансування українських інституцій в умовах економічних трансформацій у Словаччині.

Мирослав ІЛЮК.

Центральними вулицями Пряшева пройшла Святкова Хо́да Незалежності.

Незалежність, що єднає кордони

22 серпня українська громада Пряшева урочисто відзначила 35-ту річницю відновлення Незалежності України. Комплекс патріотичних програм об'єднав дипломатів, представників місцевої влади, членів СРУСР та, зокрема, вимушених переселенців з України.

Програма розпочалася в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі. Після цього центральними вулицями міста пройшла Святкова Хо́да Незалежності, учасники якої гордо розгорнули два великі п'ятиметрові державні прапори, заявляючи про єдність українства у всьому світі.

Наступна частина програми пройшла перед будинком Генерального консульства України

Урочисту промову до Дня відновлення Незалежності України виступив Генеральний консул України в Пряшеві Володимир Камарчук.

в Пряшеві, де відбулися знакові церемонії: урочисте підняття українського прапора та марафон пам'яті «Янголи України» – присутні вшанували пам'ять невинно вбитих українських дітей, розвісивши понад 700 гачкованих ангелів на синьо-жовтому полотні, як нагадування про страшну ціну війни.

Перед будівлею дипломатичного відомства присутні мали змогу заслухати українську поезію, в тому числі у виконанні української актриси Євеліни Івась.

Тут же відбулись офіційні виступи. Володимир Камарчук, Генеральний консул України в Пряшеві, подякував громаді за збереження національної ідентичності

У вирі танцю.

та щоденну всебічну підтримку батьківщини у цей доленосний час. Павло Богдан, голова Центральної ради СРУСР, відзначив духовну єдність українства та важливість моральної підтримки української громади в Словаччині. Франтішек Ольга, приматор міста Пряшів, висловив солідарність з українським народом і запевнив, що місто залишиться безпечним домом для українців.

Кульмінацією святкового дня став святковий концерт на головній сцені Театру імені Олександра Духновича. Головною подією вечора став виступ Національного заслуженого академічного Закарпатського народного хору, який прибув до Пряшева після успішного закордонного турне Італією.

Програма розпочалась духовним гімном України «Молитва за Україну» («Боже великий, єдиний, нам Україну храни») Олександра Кониського, музика Миколи Лисенка.

Петро Матій майстерним виконанням пісень полонив глядачів.

патріотичних творів і народних пісень, а також колоритними закарпатськими танцями. Справжньою прикрасою вечора став виступ соліста – народного артиста України Петра Матія, чий вокал оперного рівня з красивим ліричним баритоном став сюрпризом для присутніх. Кожна нота зі сцени дихала патріотизмом, гордістю за свій народ.

Цьогорічне святкування у Пряшеві продемонструвало, що

Національний заслужений академічний Закарпатський народний хор виступив в Пряшеві під диригуванням Наталії Петій-Потапчук.

Хор виступив під диригуванням художньої керівниці та головної диригентки Наталії Петій-Потапчук, яка продемонструвала блискучі плоди своєї вмілої праці. Артисти буквально підірвали залу потужним, емоційним виконанням класичних

для українців за кордоном Незалежність – це не просто історична дата у календарі. У часи, коли суверенітет України виборюється на полі бою надважкою ціною у жорстокій війні проти російської агресії, кожен тризуб, кожна українська пісня та кожен піднятий синьо-жовтий прапор у Європі стають зброєю і символом незламності.

Зараз в Пряшеві проживає близько 3500 українських громадян із тимчасовим захистом. Взагалі в Пряшівському краї перебуває 40 000 українців з тимчасовим захистом, головним чином в таких містах як Попрад, Гуменне, Свидник, Бардіїв.

–мі–

Фото автора та
Ладислава Цупера.

Читайте, поширюйте та передплачуйте газету
«Нове життя», а також журнали «Дукля»
і «Веселка»! Детальнішу інформацію можна
знайти на сайтах: <https://ukrsvit1.com.ua/zmi>
та <http://ukrajinci.sk/novezytta.html>.

ФОЛЬКЛОРНЕ СВЯТО В ПІДГОРОДІ

Підгородь, село яке розташоване в мальовничому підгірському середовищі, належить до тих, яким і завдяки старостам села та іншим ентузіастам вдалося утримати традицію, на яку вони горді, а саме Підгородське фольклорне свято. Хоч і тут вже явна асиміляція, наперекір тому, що село знаходиться лише декілька кілометрів від словацько-української границі і межує з іншими нашими селами, як Бенятина, Іновець, Руська Бистра, Руський Грабовець, або із селами, які в минулому теж належали до нашого мовного ареалу, але з тих часів у них залишилося лише віросповідання східного обряду, як, напр. села Хоньківці чи Конюш.

В неділю, 23 серпня, тут пройшло вже 52-ге Підгородське фольклорне свято. Воно відбулося і наперекір проблемам з фінансовим забезпеченням, але знайшлися джерела, завдяки яким свято змогло відбутися. До них належить передусім майже щорічний відвідувач фестивалю Ріхард Раші, голова Національної Ради Словацької Республіки, який через свою дружину має особисте відношення до цього регіону, але також Союз русинів-українців СР посередництвом Фонду підтримки культури національних меншин, Кошицький самоврядний край та інші донори.

Програма фестивалю була

багата. Вже від 14-ої години в ареалі амфітеатру можна було посмакувати народні страви, характерні для регіону Нижнього Земпліна, подивитися на

виставку картин Юрая Ткачика, В програмі на сцені амфітеатру зацікавили передусім жіноча вокальна група Арніка з Ужгорода, фольклорний колектив Топлян з Гиралтовець чи музична група Тераборсук з Пряшева з майже виключно українським репертуаром в модерній обробці.

В ході свята голова НР СР Ріхард Раші та депутат НР СР Ігор Шімко зустрілися з представниками СРУСР на чолі з головою ЦР СРУСР Павлом Богданом в справі забезпечення ходу Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві.

-пб-
Фото Ладислава Цупера.

Європейська комісія до 35-ї річниці Незалежності України

Європейська комісія офіційно привітала Україну з 35-ю річницею відновлення Незалежності, підтвердивши свою непохитну солідарність, відданість суверенітету та європейському майбутньому держави. Цьогорічний ювілей став не лише символом тривалого опору українського народу проти російської агресії, а й віхою на фінішній прямій інтеграції України до європейської родини.

Уроchиста програма в столиці ЄС розпочалася із символічного жесту. Перед головною будівлею Європейської комісії (Берлемон) поруч із прапором Євросоюзу було піднято державний прапор України.

«Сьогодні синьо-жовтий прапор майорить у самому серці нашого Союзу. Це знак нашої глибокої поваги та віри в те, що Україна займе своє законне місце серед європейських народів. Останні роки довели: українці захищають не лише свою землю, вони захищають спільні європейські цінності», – наголосила Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляен у своєму офіційному зверненні.

У пресрелізі інституції під-

креслюється, що 35 років незалежності України втілюють виняткову мужність, опір та стійкість суспільства, яке попри роки повномасштабної війни продовжує будувати сучасну демократичну державу.

У межах довгострокових програм підтримки Єврокомісія здійснила перші транші з масштабного пакету допомоги на суму **90 мільярдів євро**. Ці кошти спрямовані на макрофінансову стабільність, відбудову критичної інфраструктури та посилення оборонного сектору України.

Інституція погодила впровадження **21-го пакету санкцій** проти Російської Федерації. Нові обмеження закривають

шпарини для обходу попередніх санкцій та б'ють по доходах, які Кремль спрямовує на ведення війни.

Єврокомісія збільшила ліміти експорту електроенергії до України, що дозволяє стабілізувати українську енергосистему напередодні наступного зимового періоду.

У Брюсселі зазначають, що процес адаптації українського законодавства до стандартів ЄС просувається у рекордно короткі терміни. Європейська комісія запевнила у продовженні дипломатичної та технічної підтримки для досягнення всеохоплюючого, справедливого та тривалого миру на основі Української форми миру.

-р-

Українські ансамблі підкорили Пряшів

Серпень 2026 року став тріумфальним для української культури на міжнародній арені. Під час першого фестивалю країн та традицій (*Festival krajín a tradícií 2026*), організованого Парком культури та відпочинку (РКО Prešov), головними зірками європейської сцени стали два колективи з Житомира – хореографічний ансамбль «Surprise» та вокальний гурт «Веселі панянки».

Модерновий вибух від «Surprise»: Танцювальний колектив перевернув уявлення про класичний фольклор. Ансамбль зробив ставку на динаміку, поєднавши традиційні українські народні танці із сучасною хореографією та складними акробатичними елементами. Яскраві сценічні костюми та експресивний артистизм житомирян стали рушійною

силою великої святкової ходи центром Пряшева.

Співочий театр від «Веселих панянок»: Вокальний гурт відповідав за емоційну глибину традицій. Через живу акторську гру та міміку члени колективу розігрували на сцені побутові й обрядові міні-вистави, розповідаючи глядачам історії цілих поколінь без жодного рекладу.

Успіх українських артистів детально висвітлювала словацька преса та регіональні медіа, зокрема видання *Koržár Prešov (SME)* та офіційні ресурси міста, відзначивши виступи житомирян як взірць потужної та прогресивної культурної дипломатії сучасної України.

Фестиваль країн та традицій проходив в Пряшеві 6 – 8 серпня 2026 р.

-мі-

Охоронець мовного коду та спадщини До 90-річчя Миколи Дуйчака

Коли вузькими, вимощеними бруківкою вуличками старого Пряшева крокує ця людина, здається, що разом із нею рухається сама історія українського слова на теренах Словаччини. Цими днями відомому мовознавцю, педагогу та багаторічному викладачеві Філософського факультету УПІШ (тепер Пряшівського університету) Миколі Дуйчаку виповнюється 90 років (нар. 24. 08. 1936, с. Ганигівці, округ Сабинів). Його життя – це приклад того, як фундаментальна наука стає на захист національної пам'яті та культурної самобутності.

Картограф народної пам'яті

Для більшості людей назва села чи річки – це лише точка на карті. Для кандидата філологічних наук Миколи Дуйчака – це живий архів, ключ до розгадки етнічної історії. Багато років він присвятив глибокому дослідженню онімії та топонімії русько-українських сіл Східної Словаччини.

Він автор багатьох праць, проте серед них особливо виділяються такі, як *Антропонімія сіл Старинської долини*. 1985; *Власні імена русинів-українців Пряшівщини*. 1993; *Словник мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини*. 1995; *Антропонімія українців Східної Словаччини*. 1996; *Антропонімія Пряшівщини*. 2003.

Останні з наведених праць стали справжньою мовознавчою сенсацією та неоціненним внеском у слов'янську філологію. Микола Дуйчак довів: у кожному мікротопонімі, у кожному йменні зафіксована багатовікова присутність, побут і дух русинів-українців Карпатського регіону.

Особливу наукову цінність має його масштабний цикл публікацій з мікротопонімії українських сіл Східної Словаччини, що друкувалися частинами у випусках Наукового збірника МУК. Остання з них була опублікована у 29-му випуску збірника, що вийшов у 2024 році.

«Назва – це не просто сполучення звуків. Це голос предків, який викарбуваний у землі. Втратити назву – це втратити частину власної душі», – неодноразово наголошував учений.

Безкомпромісний захисник СНМ – Музею української культури у Свиднику

Та Микола Дуйчак завжди був не лише кабінетним науковцем, а й людиною виключної цивільної мужності. Коли над Словацьким народним музеєм – Музеєм укра-

їнської культури у Свиднику (СНМ-МУК) здійснювалися вітри політичних чи ідеологічних трансформацій, коли поставала загроза розмивання його наукового та національного профілю, саме Микола Дуйчак разом із знайомими в науці фахівцями став у перші лави його захисників.

Використовуючи увесь свій науковий авторитет, беззаперечну аргументацію та твердість переконань, він відстоював музей як головний скарбницю, що береже матеріальну й духовну спадщину українців Словаччини. Його принципова позиція нагадувала суспільству: збереження культури – це питання гідності.

Сьогодні, у день поважного 90-річчя, Микола Дуйчак залишається взірцем справжнього інтелекту та патріота. Його праці з онімії є настільною книгою для молодих дослідників, а його безкомпромісність у захисті культурних інституцій – прикладом для наслідування.

З нагоди прекрасного життєвого ювілею бажаємо Миколі Дуйчаку міцного здоров'я, душевного спокою, незламного духу та вдячності від народу, чію мову та історію він так самовіддано береже.

Многая і благає літа, шановний Ювіляре!

Мирослав ІЛЮК.

13 серпня 2026 року голова Центральної ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки (ЦР СРУСР) Павло Богдан прийняв у Пряшеві публіциста та громадського діяча Юрія Дацка (на фото сидить посередні). Він вручив ювіляру вітального листа, в якому висловив глибоку вдячність за плідну діяльність на ниві культури. На зустрічі також були присутні колишні колеги, журналісти та культурні діячі.

-мі-

Магія танцю та краса традицій: «Карпатянин-сеньйор» на фестивалі в Північній Македонії

Фольклорний колектив «Карпатянин-сеньйор» із Пряшева (керівник Марек Світок) з 22 по 28 липня 2026 року взяв участь у Міжнародному фольклорному фестивалі «Охридські фестивальні дні». Акція проходила у місті Охрид у Північній Македонії. Ансамбль своїм танцем, співом і, що не менш важливо, традиційним народним костюмом представляв Словаччину, а саме музичну, пісенну та танцювальну культуру русинів-українців, які проживають на північному сході Словаччини в місті Пряшів.

Фестиваль проходив безпосередньо в центрі міста. Учасники приваблювали глядачів уже під час ходи від Охридського озера, де презентували свій типовий одяг, співи і танці. На фестивалі виступили місцеві фольклорні колективи, а також ансамблі з Польщі, Болгарії, Румунії, Грузії, Сербії та Хорватії. ФК «Карпатянин-сеньйор» представив Словаччину двома танцями та одним пісенним блоком, які глядачі оцінили бурхливими аплодисментами.

У вільний час на учасників колективу чекала насичена програма. Її забезпечив директор фестивалю Здравко Якімоскі Банар, який разом зі своєю донькою Любкою супроводжував їх протягом усього перебування. Члени ФК проживали в історичному місті Струга, яке завдяки своїй багатій культурі та різноманітній

атмосфері відоме під назвою «Світова столиця поезії», тож у вільний час вони мали можливість індивідуально знайомитися з цим чудовим містечком. Під час перебування, у рамках спільних екскурсій, вони також відкривали для себе сусідній Охрид, який є головним духовним, культурним та туристичним центром Македонії.

Під час своїх прогулянок вони відвідали стару частину Охрида, де милувалися мальовничими куточками міста. Не минули вони й найстаріше дерево Охрида – величний платан східний, відомий як Chinar Tree («Чинар»), що росте прямо на площі в центрі. Також вони відвідали Монастир святого Климента та Пантелеймона, Античний театр і Фортецю царя Самуїла. Незабутнім враженням став візит до мальовничого гірського селища Вевчані на схилах гірського

масиву Ябланиця на висоті 890 метрів над рівнем моря. Село відоме своєю автентичною атмосферою та традиційною архітектурою. У місцевому ресторані учасники насолоджувалися традиційною кухнею під живу музику.

Невіддільною частиною регіону є Охридське озеро, тому в програмі не могло бракувати прогулянки на човні. Під час неї члени ансамблю милувалися прекрасними краєвидами та відвідали найвідоміший туристичний центр із Монастирем св. Наума Охридського.

Участь у фестивальних днях та знайомство з Північною Македонією залишили в учасників незабутні враження. Вони з радістю повертатимуться до них у спогадах і вірять, що в майбутньому будуть мати можливість знову завітати до цього прекрасного місця.

Юлія МІЖЕНКОВА.

ФОЛЬКЛОРНЕ СВЯТО У РЕЙДОВІЙ

Село Рейдова у Рожнявському окрузі славиться самобутністю свого фольклору. Саме тому тут уже понад 50 років організовують відоме фольклорне свято регіону Гемер.

Рейдова виникла приблизно в середині XVI століття на волоському праві. Перші жителі села займалися вівчарством, лісорубством та випалюванням деревного вугілля. У межах волоської колонізації сюди прибували переважно русини, які мали багатий досвід життя в таких умовах. У ті часи русини належали (і здебільшого донині належать) до церков східного обряду. Згідно з історичними джерелами, первісні жителі села були православними, а пізніше – греко-католиками. Віросповідання місцевого населення змінилося лише в період Реформації, під час поширення вчення Лютера.

Історична епоха, особливості природного середовища та релігія в цьому випадку вказують щонайменше на культурний вплив, а то й на спільне походження жителів села. Тож цілком імовірно, що чимало фольклорних традицій потрапили сюди саме під час згаданого заселення. До них належать і хороводи, які тут були живими ще в середині минулого століття. Для Рейдової

Дерев'яна архітектура в Рейдовій.

були характерні два таких обряди: весняний, що відбувався на Великдень, та хоровод на Русалю. У первісній слов'янській культурі Русалю, ймовірно, відзначали як свято родючості. Воно припадає на 50-й день після Великодня, а в сучасній християнській традиції святкується як День Зішестя Святого Духа (П'ятидесятниця).

52-й Гемерський фольклорний фестиваль «Рейдова 2026» відбувся 14–15 серпня. Першого дня виступили колективи, що відображають культурне розмаїття регіону, а відомий фольклорний ансамбль «Железіар» із Кошиць представив свою програму «У тіні». Вечір завершився концертом співачки Юлії Козакової. Також на фестивалі відкрили виставку, присвячену різьбленню по дереву, ткацтву та нематеріальній культурній спадщині Словаччини.

Суботня програма включала ремісничі двори RINK за участю майстрів, які мають знак якості Кошицького краю, а також

гастрономічні двори, дитячі творчі майстер-класи, фестивальний подкаст «Grunt», етнографічні лекції та співочий двір із гуртом «Жінки з Музички». Відвідувачі могли спробувати свої сили у традиційному ткацтві в «Хижці у Крішки» та протягом усього дня насолоджуватися виступами фольклорних колективів з усієї Словаччини, а також із Сербії – звідти приїхали словацькі переселенці з Ердевіка та Кулпіна.

У програмі, присвяченій багатоголосному співу, виступив і фольклорний колектив «Старолюбівнян» із Старої Любовні. Вони виконали пісні з Орябини, Великого Липника, Шамбрана та інших руських сіл регіону, які мали величезний успіх серед глядачів.

Рейдовчани відомі своєю щирістю та безпосередністю, адже, як кажуть місцевою говіркою: «Нашо люде вас привітаю з упрімного серця».

-пб-

Іван Франко та літературні пам'ятки Пряшівщини

Минає 170 років з дня народження Івана Франка (27 серпня 1856 – 28 травня 1916)

Івана Франка знаємо не лише як геніального письменника, а й як одного із перших системних дослідників культурної спадщини Карпатського регіону. Особливе місце у його студіях посідала Пряшівщина (історична Угорська Русь). Франко розглядав цей край як невіддільну частину загальноукраїнського культурного простору, а місцеві рукописи – як безцінне свідчення неперервності традицій нашого народу. Окремі частини з його досліджень про Пряшівщину були опубліковані в газеті «Нове життя» за 2024 рік.

Скарби давньої літератури у дослідженнях Каменяра

Працюючи над фундаментальними науковими працями, зокрема монографією «Карпаторуська література XVII–XVIII віків» та виданням «Апокрифи і легенди з українських рукописів», Франко ввів у науковий обіг ряд унікальних пам'яток:

«Пісня про Стефана-воеводу»: Франко присвятив окреме дослідження цій найдавнішій відомій українській баладі (зафіксованій в «Чеській граматичі» Яна Благослава 1571 року). Він лінгвістично довів, що попри нашарування чеського правопису, в її основі лежить автентичний лемківський говір села Венеція-Луків поблизу Бардієва.

Литманівський рукописний збірник: Знайдена у селі Литманів рукописна книга стала для Франка доказом того, що народна релігійна культура (апокрифи, легенди) та традиція переписування книг активно розвивалися навіть в ізольованих гірських громадах.

«Пісня про ікону Клокочівську»: Цей духовний вірш XVII століття Франко аналізував не лише як релігійну пам'ятку, а як історичне джерело, що відобразило страждання та світогляд руського населення під час австро-угорських воєн. Пісня пов'язана з слезінням ікони Богородиці в Клокочові на Земпліні.

Спадщина Арсенія Коцака: Франко повернув із забуття ім'я цього видатного філолога та педагога Краснобрідського монастиря, високо оцінивши його рукописну «Грамматику русскую» (1770-ті роки) за перші спроби наблизити книжну мову до живої народної вимови.

Дзеркало народної мови: глоси та діалектні особливості

Головна цінність, яку Франко бачив у пам'ятках Пряшівщини – це відображення живої мови простого народу в тогочасному консервативному релігійному середовищі. У рукописах він досліджував:

Глоси (маргіналії) – короткі нотатки та пояснення, які переписувачі робили на берегах старослов'янських книг. Саме в них проривалися унікальні лемківські та бойківські слова.

Фонетичні та граматичні риси краю – фіксований наголос на передостанньому складі (характерний для лемківського говору Пряшівщини) та давні дієслівні форми минулого часу (подібно до «читав-ем», «робив-есь»).

Фундаментальне значення праці Франка

Вивчення Іваном Франком літературної спадщини Пряшівщини мало велике значення для всієї української культури:

Доказ культурної єдності: Франко науково обґрунтував, що попри століття ізоляції та державні кордони, населення Пря-

шівщини зберігало мовну та духовну єдність із рештою України.

Захист від асиміляції: Дослідження Франка стало певним поштовхом в колах місцевих діячів для розвитку власної ідентичності на основі живої народної мови, протидіюючи мадяризації та москвофільству.

Порятунок спадщини: Франко та етнограф Володимир Гнатюк буквально врятували від фізичного знищення та забуття сотні унікальних карпатських текстів, пісень та легенд.

Розширення меж історії літератури: Пряшівщина була повноцінно вписана в загальноукраїнський літературний контекст як найзахідніша частина українського культурного простору.

Вивчення Іваном Франком літературних пам'яток Пряшівщини (зокрема литманівських рукописів) мало три фундаментальні значення:

Франко науково довів, що попри століття географічної та політичної ізоляції, русини-українці Пряшівщини є невіддільною частиною єдиного українського етносу, а їхня культура розвивалася в загальнонаціональному контексті.

Увівши литманівські тексти до обігу, Іван Франко спростував міф про «неісторичність» та культурну відсталість закарпатських русинів. Він показав ці пам'ятки як унікальний зріз еволюції мови, де живий лемківський діалект сміливо витісняв сухий церковний канон.

Іван Франко заклав методологічний фундамент для карпатознавства. Його науковий інтерес до краю дав поштовх для розвитку франкознавства у Пряшеві.

Рівно 70 років тому, 28–30 травня 1956 року, у Пряшеві відбулася міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю від дня народження Івана Франка. Вона проходила під назвою «3 історії чехословацько-українських взаємин» і зібрала понад 30 провідних європейських науковців.

Дж.: Франко І. «Зібрання творів у 50 томах» (томи 32 та 41).

Мирослав ІЛЮК.

Виставка народних виробів.

Сторінки минулого (162)

ГУНКІВЦІ (ГІНКІВЦІ) – HUNKOVCE (окр. Свидник)

Hukoch (1548), Hunkouecz (1588), Hunkocz (1739), Hunkocz, Hunkócz (1773), Hunkocz (1786), Hunkócz, Hunkowce (1808), Hunkóc (1863 - 1902), Felsőhunkóc (1907 - 1913), Honkovce (1920), Hunkovce (1927).

Стат.: 1828 – 33 буд., 251 жит., 1859 – 287, 1880 – 226 жит., 8 слов., 41 нім., 165 рус., 8 інш., 4 немовл., 12 р.-кат., 171 гр.-кат., 11 юд., 1890 – 241 жит., 1 слов., 1 мад., 39 нім., 190 рус., 10 інш., 6 р.-кат., 194 гр.-кат., 41 юд., 1900 – 289 жит., 8 слов., 6 мад., 35 нім., 237 рус., 3 інш., 16 р.-кат., 238 гр.-кат., 1 еванг. а.в., 34 юд., 1910 – 305 жит., 6 слов., 8 мад., 21 нім., 240 рус., 30 інш., 27 р.-кат., 259 гр.-кат., 19 юд., 1921 – 52 буд. 292 жит., 5 чхсл., 251 руськ., 20 евр., 1 інш., 15 чуж., 17 р.-кат., 255 гр.-кат., 20 юд., 1930 – 313 жит., 136 чхсл., 152 руськ., 3 нім., 9 інш., 13 чуж., 16 р.-кат., 273 гр.-кат., 3 еванг. а.в., 20 юд., 1 інш. або без віросп., 1940 – 359, 1948 – 302, 1950 – 311, 214 слов., 97 рос., 18 р.-кат., 293 гр.-кат., 1970 – 354, 1980 – 332 жит. 317 слов. 15 укр., 1991 – 290 жит., 215 слов., 55 ром., 14 рус., 4 укр., 1 пол., 233 гр.-кат., 6 правосл., 14 р.-кат., 13 без віросп., 24 неств., 2001 – 347 жит. 273 слов. 36 рус. 5 укр. 22 р.-кат. 304 гр.-кат. 14 правосл., 2011 – 336 жит., 214 слов., 3 ром., 108 рус., 1 чеськ., 1 пол., 1 інш., 8 неств., 6 р.-кат., 301 гр.-кат., 19 правосл., 1 еванг. а.в., 1 без віросп., 8 неств., 2021 – 328 жит., 244 слов., 13 ром., 52 рус., 1 чеськ., 1 укр., 1 пол., 1 італ., 15 неств., 8 без віросп., 21 р.-кат., 1 еванг. а.в., 251 гр.-кат., 30 правосл., 17 неств.

Площа хотара 696 га.

Історія села Гунківці тісно пов'язана зі стратегічним розташуванням поблизу Дуклянського перевалу, хвилями карпатського заселення, а також із трагічними подіями світових воєн.

Мовознавці виводять назву села від власного імені засновника або першого старости (шолтиста) поселення, якого звали Гунко. Через додавання типового родового та локаційного суфікса *-ivci* виникла назва, яка означала «село людей/нащадків Гунка».

Територія сучасних Гунківців у середньовіччі була частиною великого феодального панства Маковиці з резиденцією в Зборівському замку. Словацьке населення з низин у ці густі північні ліси проникало всього рідко.

Ключовий момент для виникнення села відбувся на зламі XV та XVI століть, коли регіон охопила волоська колонізація. Жителі, які заселили Гунківці, були пастухами та селянами руського (українського) та волоського (румунського) походження, які просувалися вздовж карпатської дуги з Балкан, Закарпаття та Галичини. Вони оселялися на основі так званого волоського права, яке надавало їм тимчасові податкові привілеї в обмін на розчищення лісів, охорону гірських перевалів та розведення овець і худоби.

Важливі діти в історії села

1548 рік - Перша письмова згадка про село.

1553 рік - Поруч виникає супутнє поселення Гункіська Поляна, яке, однак, у неспокійні часи 1619 року знову зникає.

1711 рік - Після поразки антигабсбурзьких повстань Ференца II Ракоці регіон спіткали величезні злидні. Кріпаки масово тікали від голоду та податкового гніту на південь Угорщини, внаслідок чого Гунківці майже повністю опустіли.

1787 рік - Починається поступове відродження села, коли в Гунківці прибували нові руські (українські) поселенці, було зафіксовано 30 будинків та 203 жителі.

1828 рік - Село помірно зростає, статистика фіксує 33 будинки та 251 жителя. Головним джерелом існування залишається робота в лісі, сільське господарство та вівчарство.

1869 рік - В селі проживало 287 жителів.

1914 - 1918 роки (Перша світова війна) - Околиці села стали ареною запеклих боїв між австро-угорською та російською арміями за контроль над карпатськими перевалами.

1920 - 1938 роки (Перша Чехословацька Республіка) - Регіон охопила економічна криза, що призвело до масової хвилі еміграції до США, Канади та Аргентини. У 1932 році місцеві жителі брали активну участь у селянських виступах на захист своїх прав.

1944 рік (Карпатсько-Дуклянська операція) - Найтрагічніший рік в історії села. Гунківці лежали безпосередньо на лінії вогню. Під час визвольних боїв восени 1944 року село було повністю знищене та спалене. Після війни його довелося відбудовувати практично з нуля. Про ту епоху сьогодні нагадує великий німецький військовий цвинтар, розташований безпосередньо в селі.

З погляду національності та релігії Гунківці протягом століть були гомогенною, чітко визначеною громадою.

Від свого заснування і до середини XX століття Гунківці були чисто русь-

ким (лемківським) селом. Словацький елемент проникав сюди лише поступово через державну адміністрацію та школи. У другій половині XX століття відбувся сильний асиміляційний процес (словакізація). Попри це, село до сьогодні зберігає свої традиції і культуру.

Із приходом руського населення в селі міцно вкоренилося християнство східного обряду (православ'я). З XVII століття село стало греко-католицьким.

У 1938 році в центрі села було завершено будівництво нового мурованого греко-католицького храму Успіння Пресвятої Богородиці, який служить вірянам і сьогодні.

Унікальним свідченням релігійного життя та культури є рідкісний дерев'яний Храм Покрови Пресвятої Богородиці з кінця XVIII століття (1799), який офіційно визнано національною культурною пам'яткою Словащини (Národná kultúrna pamiatka).

Церква складається з трьох квадратних частин: бабинця (притвору), нави (центральної частини) та святилища (вівтаря). Будівля має характерний для лемківських церков каскадний силует - найвища вежа стоїть над бабинцем, середня над навою, а найнижча - над вівтарем, що символізує рух угору, до Бога.

Через те, що село опинилося на лінії фронту під час Карпатсько-Дуклянської операції в 1944 році, дерев'яна церква зазнала значних пошкоджень, а її оригінальний бароковий іконостас був майже повністю знищений. У 1947 році будівлю старанно відреставрували.

Сьогодні всередині храму встановлено скромніший іконостас, зібраний із фрагментів уцілілих ікон XVIII-XIX століть.

Особливу художню та релігійну цінність мають збережені ікони «Розп'яття» та «Покрова Пресвятої Богородиці», яка є престольним образом цього храму.

Через те, що певний час матір-церква знаходилась в Бодружалі, то священники задовольняли духовні запити і вірян Гунківців. Поруч з тим зберігся список тих парохів та адміністраторів, які діля в Гунківцях: (1726 - 1742) Василь Захаріяш, (1742 - 1750) Григорій Михалич, замісник з Крайнього Чорного, в наш час служили такі священники: (2004 - 2014) Мартин Костільник, (2014 - 2017) Ян Сенай. Від 2017 року священником є Растислав Лішівка.

У 1947 р. на Україну оптувало 14 людей (4 родини), тоді ж проведена автобусна лінія, 1957 р. - запроваджена електрика. У 1960 р. засновано сільськогосподарську артіль, 1983 р. побудовано будинок культури, 1991 р. - сільський водопровід.

-мі-

кожну тисячу словацьких громадян сьогодні припадає 27,2 вимушених переселенців з України. За цим коефіцієнтом країна поступається лише сусідній Чехії, що підкреслює величезне навантаження на словацьку соціальну інфраструктуру та одночасно високий рівень інтеграції українців.

Фінал місяця повернув медійний дискурс у русло солідарності та культури. 24 серпня ліберальні та загальнонаціональні ЗМІ, серед яких *Deník N* та суспільний мовник *STVR*, присвятили серію матеріалів 35-й річниці Незалежності України. Головною локацією для репортажів стала Голловна площа Братислави, де пройшла масштабна акція під назвою «*Ďakujem za nezávislosť*» («Дякую за незалежність»). Журналісти відзначили теплу атмосферу події та наголосили, що акція мала двосторонній характер: українська громада публічно висловила вдячність словацькому народу, волонтерам та уряду за багаторічну підтримку, безпечний прихисток і допомогу в адаптації.

-мі-

Тетяна Мурчинко (24.2.1946 – 29.7.2026)

29 липня 2026 року в Пряшеві на злеті літ відійшла у вічність д-р Тетяна Мурчинко – багаторічна працівниця колишнього кабінету україністики при Кафедрі української мови і літератури Університету Павла Йозефа Шафарика (УПІШ).

Для колег та студентів вона назавжди залишиться відданим своїй справі професіоналом. Широкий громадськості пані Тетяна була відома як пристрасна шанувальниця та популяризаторка поетичного слова. Її проникливе виконання віршів прикрашало численні поетичні вечори, конкурси та культурні програми.

Останнє прощання з покійною відбулося в Домі надії в Пряшеві 3 серпня 2026 року.

Вічна їй пам'ять!

Висловлюємо щирі співчуття рідним, близьким, колегам та всім, хто знав і шанував покійну.

-мі-

Слово, що пророкує перемогу

Понад тридцять років тому, у 1993 році, побачила світ унікальна книга-антологія «Україно, нене моя! Сповідь: поезії, писанки...». Сьогодні, у часи найтяжчих історичних випробувань, ця збірка відкривається для нас знову. Вона звучить дивовижно пророче, перетворюючись на невичерпне джерело спогадів, історичних свідчень, праведного гніву та незламної надії.

Вступна стаття видатного публіциста Яреми Гояна ще на перших сторінках задає високий духовний тон усьому виданню: «*Станьмо на коліна перед Матір'ю-Україною, і помолимося, як Матері Божій... Слухаймо те слово душою, бо воно із нісн виспівалось, із душ синів і дочок України вияснилось як молитва і сповідь у святу годину, бо співати про Матір, говорити з Матір'ю рівно розмови з Богом*».

На сторінках видання понад 100 авторів висловили свої найглибші почуття до рідної землі. Упорядник збірки, відомий правозахисник Олесь Шевченко, об'єднав під однією обкладинкою поетичні перлини XVIII-XX століть. Книга перетворилася на унікальний палімпсест (пергамент-перепис), де голоси класиків минулого перегукуються із закликами сучасних борців за незалежність.

Серед сотні імен, чиї вірші увійшли до видання, яскраво вирізняються кілька знакових постатей:

Класики-пророки: Тарас Шевченко, Іван Франко та Леся Українка, чиє слово завжди було духовним щитом нації.

Голоси Розстріляного відродження: Євген Плужник та Майк Йогансен, знищені тоталітарною системою за любов до свого краю.

Шістдесятники та дисиденти: Василь Стус, Ігор Калинець, Ліна Костенко та Василь Симоненко – митці, які відкрито протестували проти радянського режиму.

Будителі нашого краю: Олександр Духнович та Олександр Павлович, чиє гаряче слово в напівзабуті часи будило до національного відродження русинів на найзахідніших закутках нашого етнопростору.

Поетичні рядки цих авторів у книзі гармонійно доповнені унікальними кольоровими прорисами українських писанок із приватної колекції видатного мистецтвознавця Ераста Біняшевського. Таке поєднання сакрального слова та стародавнього народного орнаменту перетворює книгу на справжній національний оберіг.

Історичні паралелі цієї книги вражають своєю актуальністю саме тепер, коли вже п'ятий рік поспіль

триває повномасштабна геноцидна війна. Московські окупанти безжально руйнують українські міста, нищать інфраструктуру та намагаються стерти все, що десятиліттями створювали працюючі руки наших людей. На українців знову суне жорстока орда зі сходу. Російський агресор, який століттями маскувався під «старшого брата», і досі вважає Україну своєю колонією чи просто плацдармом для експансії на Захід.

Цей тиск відчувається і на інформаційному полі за кордоном – зокрема, у спробах розколу нашого закордоння через деструктивне політичне русинство. Саме спадщина Духовича та Павловича сьогодні спростовує ці маніпуляції, доводячи єдність нашої культури від Дону до Карпат. Проте ворожі плани приречені на поразку. Без сумніву, Україна воскресне, а похмура кадебістська буря, яка сьогодні намагається її знищити, розвіється під сонцем правди.

Ми віримо, що на рідну землю обов'язково повернуться ті, хто змушений був рятуватися від ворожих дронів та ракет. Сьогодні тут, у Словащині, живуть тисячі українців. Постає тривожне питання: чи не асимілюються вони з часом, повторивши долю попередніх хвиль еміграції? Важливим оплотом для збереження їхньої ідентичності та зв'язку з домом має стати відновлення консульська установа України в Пряшеві. Вона покликана не лише захищати права українських біженців, а й згуртувати громаду, не давши розчинитися українському слову та культурі на теренах Словащини – землях, де колись лунали голоси наших великих будителів.

Книга «Україно, нене моя!», яка пройшла крізь десятиліття, вчить нас головному: український дух сильніший за будь-які імперські зазіхання, тюрми чи ракети. Фізичні мікрофони можна вимкнути, а міста – пошкодити, але неможливо вбити душу народу, яка закарбована в молитві та поетичному слові. Попри всі навали, ворожі підступи та випробування долі, Україна житиме у віках – сильна, вільна і непереможна!

Юрій ДАЦКО.

Преса про українців

Найрезонанснішою темою серпня, яка потрапила на перші сторінки провідних словацьких видань (зокрема *SME*, *Aktuality.sk* та *Noviny.sk*), стало введення нових міграційних правил, які набули чинності 6 серпня 2026 року.

Преса детально розбирає нові вимоги Департаменту прикордонної поліції та поліції у справах іноземців Словащини. Відтепер українські чоловіки віком від 18 до 60 років, які вперше звертаються за статусом тимчасового притулку (*dočasné útočisko*) або планують його поновити, зобов'язані надати офіційні документи, що підтверджують виконання військового обов'язку в Україні і довести легальність свого виїзду за кордон під час дії воєнного стану.

Словацькі журналісти активно цитували міністра внутрішніх справ Матуша Шутая Ештока, який, коментуючи нові європейські директиви, зазначив, що країна прагне запобігти нелегальним схемам ухилення від мобілізації. Водночас медіа заспокоїли тих українців, які вже тривалий час

перебувають у країні: для осіб із чинним статусом умови не змінилися, а сам механізм тимчасового захисту на рівні ЄС офіційно продовжено до березня 2028 року.

У середині серпня державне інформаційне агентство *Teraz.sk* та фінансові видання Словащини опублікували свіжі демографічні дані, які знову привернули увагу суспільства до масштабу міграції. Згідно з офіційними звітами, загальна кількість громадян України, які отримали та утримують статус тимчасового захисту у Словащині, досягла позначки **147 320 осіб**. Аналітики словацьких ЗМІ звернули увагу на унікальний показник: за пропорційним співвідношенням кількості біженців до місцевого населення Словащина офіційно посіла друге місце в усьому Європейському Союзі. На

НОВЕ ЖИТТЯ

FOND NA PODPORU KULTÚRY NÁRODNOSTNÝCH MENŠIN

Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlač@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725, Ročník 76. Šéfredaktor Miroslav Iljuk.

Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk,

novezytta@centrum.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na

predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky

ky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbécká 4, P.O. Box 164, 820 14

Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované

s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 76. Головний редактор Мирослав

Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Те-

лефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії поверта-

ються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті.

Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збі-

гаються з поглядами редакції.

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 76. Головний редактор Мирослав

Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Те-

лефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії поверта-

ються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті.

Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збі-

гаються з поглядами редакції.